

NÃO BỘ VÀ SỰ PHÁT TRIỂN TÂM LÝ

PHẠM THỊ THANH HƯƠNG

Có phải vì lý do vốn sống phong phú hơn mà các bậc cha mẹ, người lớn ngày càng khó hiểu hay không hiểu được tâm lý của con em mình? Những khác biệt lớn nhất ẩn chứa trong đời sống tâm lý do khác biệt cấu trúc não bộ - quá trình hoàn thiện của chúng diễn ra phức tạp vẫn chứa nhiều ẩn số!? Nhiều khám phá đã khẳng định sự hoàn thiện cấu trúc não bộ theo từng giai đoạn phát triển lứa tuổi có mối quan hệ và vai trò rất lớn đối với sự phát triển tâm lý, tạo nên sự khác biệt về tâm lý thể hệ con người trong suốt quá trình phát triển nhân cách.

Não bộ với trí tuệ của con người

Trong quá trình phát triển não bộ, cùng những mối liên kết mới giữa các nơ - ron thần kinh, còn xuất hiện trong đó những biến đổi giải phẫu liên tục diễn ra theo những nguyên tắc nhất định. Vì sao vậy? Ngay trong thời kỳ đầu của sự phát triển não bộ, nơ - ron không tự sản sinh thêm, mỗi người sinh ra có số lượng nơ - ron nhất định. Trọng lượng của não tăng là do tăng kích thước của nơ - ron, tăng các yếu tố thần kinh đệm, quá trình Mielin hóa các sợi thần kinh, tiếp theo là sự củng cố có hệ thống mà kết quả là những tế bào và mối liên kết không cần thiết sẽ bị loại

bỏ, hoặc tự hủy... Trình tự đó diễn biến không chỉ đến thời kỳ trưởng thành mà trong suốt cuộc đời.

TS. Jay Giedd, nhà trị liệu tâm lý thuộc Viện Nghiên cứu Sức khỏe tâm lý học quốc gia Mỹ đã phát biểu: Thời kỳ não bộ được coi là hình thành đầy đủ nhất lại là giai đoạn dễ xảy ra khủng hoảng nhất, đặc biệt là giai đoạn trẻ vị thành niên. Theo Jay Giedd, những đam mê của thanh thiếu niên độ tuổi này - thể thao, âm nhạc, hay khoa học... là tấm gương phản ánh thiên hướng phát triển trí tuệ của chúng. Với sự phát triển đặc biệt về cấu trúc não bộ của lứa tuổi này cho nên những tác động của gia đình, người lớn không phù hợp với thiên hướng phát triển trí tuệ, xúc cảm của chúng, hoặc quan tâm quá mức tới thiên hướng của chúng đều rất hạn chế và đôi khi không tích cực, bởi chúng đã bắt đầu tạo ra thế giới của riêng mình và hướng theo con đường của bản thân. Như vậy, bài học: "*Dạy con từ thủa còn thơ*" hết sức thông thái từ xa xưa của người Á Đông chúng ta vẫn cần phải hết sức lưu ý. Điều đó cũng không có nghĩa *thủa còn thơ* là duy nhất có thể tác động bất kể cái gì và ở những lứa tuổi sau là không thể...

Sự phát triển tâm lý

Sự phát triển tâm lý của con

người diễn ra hết sức phức tạp, biểu hiện chủ yếu ở nhận thức và tình cảm.

Sự hình thành, phát triển cảm xúc - đời sống tình cảm của con người có từ rất sớm, có thể nói là sớm hơn rất nhiều so với sự hình thành, phát triển trí tuệ. Nhưng không vì thế mà tất cả chúng ta, bất kể lúc nào cũng chịu sự khống chế, điều khiển, kiểm soát bởi cảm xúc mặc dù mọi hành động của chúng ta đều nhuộm màu xúc cảm.

Nhiều nghiên cứu cho rằng khoảng 10 tuổi, chậm nhất là 16 tuổi, lớp chất xám trên vỏ não mới thực sự phát triển, được coi là lớp tột đỉnh của não bộ. Chỉ khi lớp chất xám trên vỏ não phát triển, mới thực sự hình thành *mối liên kết với màng cảm xúc và trung tâm ngôn ngữ*, giữ vai trò “trụ sở” năng lực ảo và không gian. Xấp xỉ hết tuổi 16, lớp vỏ não 2 bên thái dương, liên quan đến trung tâm thính giác và ngôn từ tiếp tục hoàn thiện. Muộn hơn nữa, bởi đến tuổi 20 hoặc hơn, mới hình thành lớp chất xám nằm ở phía trước não bộ (vị trí trán) đảm đương vai trò *điều tiết tình cảm - năng lực làm chủ bản thân, cảm thụ, thực hiện đánh giá chính xác và kế hoạch hóa các hoạt động*. Điều đó cho thấy rằng, cảm xúc và trí tuệ của con người không hình thành và phát triển song song mặc dù chúng là cơ sở, điều kiện của nhau. Trí tuệ của con người hình thành, phát triển muộn hơn, nhưng đó là sự phát triển kỳ diệu làm cho đời sống tâm lý con người khác xa về chất so với bất kỳ loài động vật nào khác.

Các trung tâm chất xám bắt đầu từ trước những năm 11, 12 tuổi, thế nhưng đến lứa tuổi này và trong những năm tiếp theo, tốc độ phát triển chậm lại

đáng kể dường như để nhường sức cho quá trình hoàn thiện của những trung tâm khác quan trọng hơn. Phải kể đến đó là các trung tâm vùng *dưới đồi* - các trung tâm điều tiết thể dịch, dinh dưỡng hoạt động tăng cường, tạo nên những đột biến về phát triển dinh dưỡng và cảm xúc, góp phần hoàn thiện về cấu trúc, chức năng giới tính và thể chất... gây ra cho đời sống tâm lý lứa tuổi này có nhiều biến động. Việc ngày càng khó tìm tiếng nói chung với con trẻ từ giai đoạn này chính là hậu quả của tình trạng đó. Cũng chính vì lẽ đó mà nhiều nghiên cứu cho thấy: Trẻ lứa tuổi này vẫn chưa có khả năng can thiệp cần thiết vào những thông tin mang tính ảo, trí tuệ và tình cảm, việc làm chủ ngoại ngữ, ngôn từ, hành vi... sa sút đột ngột.

Trung tâm các *mối liên kết* của não bộ vẫn tiếp tục được hình thành và phát triển, phải kể đến bộ phận lớn nhất, dài khoảng 7 - 10 cm kết nối giữa hai bán cầu não trái và não phải, tiếp tục cho sự phát triển trí tuệ, ý thức... có thời gian hoàn thiện rất dài. Chính vì thế, một lần nữa chúng ta khẳng định: Việc giáo dục sớm tới con trẻ là vô cùng cần thiết và hiệu quả. Tuy nhiên, với những lứa tuổi tiếp theo, giáo dục và tự hoàn thiện vẫn có tác dụng để con người có những năng lực khác. Thời gian bắt đầu không bao giờ là quá muộn đối với sự thành công...

Như vậy, các vùng trung tâm trên não hình thành và phát triển không đồng đều, những phát triển đột biến về cấu trúc chức năng của các trung tâm không cùng thời gian... đã ảnh hưởng mạnh mẽ đến nhau, tạo ra những biến động lớn trong đời sống tâm lý của con trẻ, đặc biệt ở lứa tuổi vị thành niên. Gia

đình, các bậc cha mẹ, người lớn... hãy chú ý lắng nghe sự vận động và phát triển của con trẻ để chia sẻ và tác động hợp lý chứ không thể tìm ở trẻ tiếng nói chung - trẻ có đời sống tâm lý riêng của chúng. ♣

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. P.K. Anókhin. *Hệ thống chức năng - cơ sở kiến trúc sinh lý của động tác hành vi*. Trong *Tâm lý học Liên Xô*, NXB Tiến Bộ, Mátxcova, 1978.
2. Carrol Eizardm. *Những xúc cảm của người*. NXB Giáo dục, H., 1992.
3. Nguyễn Quang Uẩn (chủ biên). *Tâm lý học đại cương*. NXB Đại học Quốc gia.
4. Tiểu ban Tâm lý học (thuộc Hội đồng bộ môn Tâm lý - Giáo dục học, Bộ Giáo dục). *Tâm lý học trẻ em và tâm lý học sư phạm*, 1975.

TỪ HẸM HÀNH VI...

(Tiếp theo trang 55)

của Đội thiếu niên (hai yếu tố này chỉ đứng thứ bậc 4 và 5 trong tổng số 8 tiêu chí được khảo sát). Đáng lưu ý thêm: thông tin về Luật GTĐB do tuyên truyền, nhắc nhở, xử lý của cảnh sát giao thông đứng ở thứ bậc thấp nhất so với các kênh thông tin khác.

Như vậy, để giảm hành vi vi phạm Luật GTĐB ở học sinh THCS, qua nghiên cứu bước đầu, chúng tôi thấy cần tập trung vào những vấn đề sau:

- Rèn luyện cho các em có thói

quen ngay từ việc thực hiện các nội quy, quy định của lớp học, trường học. Điều này sẽ có tác dụng cộng hưởng đối với việc chấp hành tốt Luật GTĐB.

- Người lớn từ trong gia đình, đến nhà trường và ngoài xã hội phải có sự gương mẫu trong việc chấp hành tốt Luật GTĐB.

- Có biện pháp hạn chế tính a dua ở lứa tuổi các em.

- Nhà trường và cảnh sát giao thông cần tăng cường hơn nữa các hoạt động nâng cao nhận thức về Luật GTĐB cho học sinh.

Tóm lại: Hành vi chấp hành Luật GTĐB của học sinh THCS là biểu hiện của sự thích ứng xã hội và là hành vi pháp luật. Xét cả hai phương diện này ở các em khi tham gia giao thông đều có những biểu hiện chưa tích cực. Điều này do nhiều nguyên nhân, trong đó vấn đề đáng quan tâm là vai trò tác dụng của yếu tố nhà trường và tác dụng của tuyên truyền, xử lý của cảnh sát giao thông đến hành vi giao thông của các em học sinh THCS thể hiện rất thấp. Cần có những nghiên cứu sâu hơn để tìm ra giải pháp khắc phục sự bất cập này. ♣

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Hoàng Anh. *Nhận thức về hành vi giao tiếp có văn hoá của học sinh trung học cơ sở huyện Phù Cừ - Hưng Yên*. Tạp chí Tâm lý học, số 10 - 2003, tr. 29.
2. Nguyễn Văn Hộ. *Sự thích ứng sư phạm*. Đại học Quốc gia Hà Nội, 2000.
3. Đào Trí Úc. *Xây dựng ý thức và lối sống theo pháp luật*. Hà Nội, 1995.